

מזת'קזת הכזשה

וואס דורך איר שפירט מען די זיסקייט פונ'ם באשעפער

משיחותיו של הגאון רבי מנחם ברוך יאזע שליט"א בעל 'מתיקות התורה'

סיפור לשולחן שבת

בקשת סליחה שחוללה מהפכה

אמרו חז"ל במסכת יומא: 'עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייס את חברו, ואפלו לא הקניטו אלא בדברים צריה לפיסו'. ובמסכת בבא מציעא חז"ל מבארים שאונאת דברים חמורה יותר מאונאת ממון, כי ממון אינו פוגע בנפש, מאידך, אונאת דברים פוגעת בעמק נפש האדם ועלולה לגרם לקרעים פנימיים שקשה מאד לאחותם.

בימים אלו שכל אחד עורה חשבון נפש עם עצמו מה לתקו וכיצד להתקרב למלך הגדול, נצטוינו לפשפש במעשים שבין אדם לחברו - כי מי שממליך את ה' ממליך גם את הילדים שלו.

נביא כאן ספור נפלא מאחד ממגידי השעורים שבקש לפרסם את הדברים בכדי שזכות הרבים תכפר לו על משובות ילדותו: בשכנותנו גרה אשה בשם בתיה, היא הייתה גלמודה ומבגרת אה מלאה בשמחת חיים. הורי היקרים שעסקו בהכנסת אורחים זכו לארח אותה מדי פעם לסעודות שבת בביתנו.

אמא ספרה לנו שבתייה נולדה שנים ספורות לפני השואה האימה ובזמן שהנאצים הארוים כבשו את העירה בה התגוררה. אמא של בתיה חששה מאד לגורל בתה הקטנה, היא לא ידעה לאן מובילים אותם אבל היא

<<

לקח מהפרשה

תשובה מתוך המלכת ה' - כיצד?

המהות של מלך שהוא מלך בחד על עמו וכלם ממליכים אתו, כמאמר חז"ל 'אין מלך בלא עם', כי 'משל' הוא מי שמשל בכח, אבל 'מלך' נתן ומעניק ברב חסדו לכל בני המדינה. ולכן דבר ראשון אנחנו אומרים 'מלכות' וממליכים את ה' על כל הבריאה שברא עבורנו ברב רחמיו, ועל כל הטוב שהוא מרעיף עלינו ועל הסובבים אתנו, ורואים את מלכות ה' בכל אחד ואחד, ואחרי שאנו רואים את גדלת המלך ואת רב קרבתו ואהבתו אלינו, אנו שבים אליו באהבה, מהמקומות הרחוקים והשפלים שנפלנו בהם.

וזו היסוד של תשובה - מלשון חזרה - הנשמה הטהורה שלנו נחצבה מכסא הכבוד, ה' נפח באפנו חלק אלוך ממעל, כמאמר הזהר הקדוש: 'מאן דנפח מדיליה נפח', ואנחנו טעינו ואבדנו בעולם השפל ושכחנו מהמלך, וכעת אנו שבים לה' ודבקים בו. ולכן בתחלת כל שנה אנו מכריזים 'המלך' - 'אתה מלך על כל העולם כלו בכלל ועלינו בפרט, כל מה שיש לנו זה ממך, אתה מנשים אתנו, מכלל אתנו, נתן לנו משפחה ובריאות, בית וכל טוב'.

ואנחנו לא היינו נאמנים אליך כראוי, לא שמרנו על העינים, לא למדנו כראוי ולא הודנו לך על כל הטוב, אבל כעת אנו שבים אליך ומבקשים ממך שתרעיף עלינו כל טוב בכדי שנוכל להמליך אותך עוד ועוד. וכאשר ה' רואה

<<

אנו עומדים ימים ספורים לפני יום הכפורים, בימים שבהם כלל ישראל עסוקים בהכנות הנעלות לקראת היום הקדוש, כל נטעה לחשב שעקר ההכנה זה מן התגוננות ופחד גרידא שאנו מבקשים מה' שלא יעשה לנו רע בשנה הבאה, חלילה לחשב שכפיכול ה' מחפש להעניש אתנו ואנו רק מתחננים על נפשנו שלא ננזק.

למרות שבנדאי יום הדין הוא יום נורא ואיום, וצריה להרבות בתפלות ותחנונים על כל פרט ופרט, אולם כל נשפח את העקה, את המתנה הגדולה שהמלך מעניק לכל אחד ואחד ברב רחמיו, כמו שאמרו חז"ל במסכת תענית: 'לא היו ימים טובים לישראל כתשעה באב וכיום הכפורים' - שהוא יום מחילת עוונות - חז"ל שופכים לנו אור חדש על מהותו של יום כפור, שבו ה' מקרב אתנו אליו מרב אהבתו אלינו ומוחק את כל מה שחטאנו לפניו.

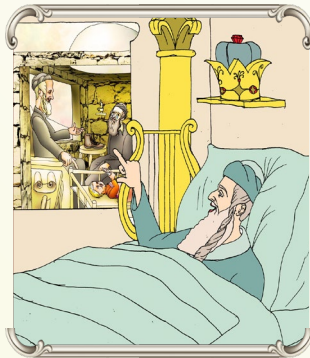
על דרך זה יש לבאה מדוע ראש השנה - שהוא יום דין - נקבע קדם יום כפור, למרות שלכאורה היה לנו לבוא ליום הדין אחרי יום כפור שבו אנו מתנקים מהעונות וכה נוכל לזכות בדין, אלא שבתחלה עלינו להמליך את הקדוש ברוך הוא בראש השנה - להפיר את המלך וקדעת על מה אנו מבקשים סליחה.

לו טובה. וכן להפיר טובה לשלוחיו הרבים ובפרט לאשה, ולקבל עלינו קבלה טובה לשנה הבאה לא להעיר בבית כל הזמן, ולהפך להאיר את כל הטוב המרבה שהאשה עושה עמנו עשרים וארבע שעות שבע ימים בשבוע, ולא לראות זאת כמובן מאליו.

ולכן בראש השנה אנו קוראים על האבות הקדושים שהמליכו את ה' בנסיונות שהיו להם, וכן על חנה שנתבה את הלב הנשבר שהיה לה מהבזיונות לקרבת ה', כי המלכה פרושו שאני מקבל כל מה שה' עשה עמי בנאמנות ובבטול גמור

וכן דוד מלכנו זכה להיות רגל רביעי במרכבה יחד עם האבות הקדושים דוקא בזמן שהמליך את ה' על הבזיונות הנוראיות ששימי בן גרא בזה אתו, ואמר "ה' אמר לו קלל" כי כאשר אדם ממליך את ה' הוא זוכה להיות מרכבה לשכינה, ובדאי שבזיונות כואבות מאד אולם כאשר נזכר שהעולם הזה חולף והתכלית שלשמה נבראנו הנה להיות עובדי ה', לא נשבר מפל בזיון, אדרבא נתורם ונתעלה דוקא על ידי הבזיונות והנסיונות.

אברהם אבינו לפי דרגתו הגדולה התנסה לעקד את יצחק בנו זה היה הנסיון שלו, אולם לכל אחד ואחד מאתנו יש את הנסיונות שלו ואת העקדה הפרטית שעליו להקריב מרב נאמנות לקדוש ברוך הוא, ובכך אנחנו ממליכים את הקדוש ברוך הוא.

דוד מלכנו זכה להיות רגל רביעי במרכבה דוקא בזמן שהמליך את ה' על הבזיונות...

ולפיכך אנו פותחים את התפלה בברכת אבות ואומרים לקב"ה: 'אתה אלקי אברהם יצחק ויעקב אבותינו שהמליכו אותך בכל הנסיונות שלהם, ונעשו על ידי כך מרכבה לשכינה, וכעת אנחנו ההמשך שלהם וממליכים אותך בכל מעשינו וחפצים להיות כרצונך; אנחנו נמצאים בעולם השפל, והאהבה הגדולה שאתה אוהב את האבות הקדושים מתבטאת בכך שאתה אוהב אתנו, כמו מלך גדול שנותן מתנה גדולה לנאמן שלו, שבדאי שהוא נתן אותה גם לילדים שלו, כך אנו ההמשך של אבותינו הקדושים'.

ולכן אנו קוראים את פרשת חנה בראש השנה שנפקדה בשכר תפלתה הטהורה שנבעה מתוך הכנעה לפני ה' ואנו מפרטים את הצער שפנינה גרמה לה, ואיך שחנה נתבה את הבזיונות והצער לקנות עוד קרבת ה' ולא חפשה לנקם בפנינה אלא כל חפצה היה להמליך את ה' על הבן שלה. כמו שאמרה "וגם אנכי השאלתהו לה' כל הימים אשר היה הוא שאול לה" - שהמליכה את ה' על שמואל.

וכך אנחנו צריכים להגיד אבא היקר תן לנו שנה מתוקה שנוכל להמליך אותך עם הילד שלי שאני אוכל להמליך אותך עם האשה שלי שאני ימליך אותך מרב טוב עם הפסח שתתן לי, שאני אקדש את שמך בעולם.

המורם מפל האמור: יום פפור הנו מתנה עצומה ביותר יום שבו הקב"ה מכפר לנו מרב אהבתו אלינו והוא נקבע בסוף עשרת ימי תשובה שבהם אנו ממליכים את ה' היות שמחילת עונות עולה בקנה אחד עם המלכת ה' כי תכלית החיים להדבק בקדוש ברוך הוא, וכאשר אנו ממליכים את ה' אנו שבים אליו באהבה.

שאנו חפצים להדבק בו ומתחרטים על כל מה שהתרחקנו ממנו - הוא מקרב אתנו אליו ומכפר לנו - שנה מהות התשובה.

זה מהות תקיעת שופר בראש השנה - בזמן שאנו אומרים מלכויות - כמאמר הרמב"ם בהלכות תשובה "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחררו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה".

העולם הזה עם כל התאוות המהמורות והנסיונות שבו משפחים מאתנו את ה', אדם חי בהרגל הוא עסוק כל היום ואין לו פנאי לחשב על ה' ועל רב הטוב שהוא נותן לו בכל נשימה ונשימה, ולכן נתן לנו הקב"ה את התורה הקדושה ואת הצדיקים לדרתם שמדריכים אתנו בדרך העולה בית קל, וזה מהות המצוות והמועדים, וכן ימים מתוקים ונעלים אלו נועדו להתעלות מעל גפי החמריות, להזדקף מהתאוות והמדות הרעות, ולהתקרב לכור מחצבתנו.

ואנו פותחים את הימים הללו בהמלכת ה' עם כל הטוב שהוא מרעיף עלינו, וכאשר אנו מרגישים את קרבת ה' אנו שבים אליו מרב אהבה, וכבר למדונו חז"ל שיש הבדל עצום בין השב מיראה שזדונותיו נהפכים לשגגות לשב מאהבה שזדונותיו נהפכים לזכויות.

ולכן אנו אומרים 'מלכויות' שכולל מלכויות רבות; היות שבמימים אלו אנו ממליכים את ה' על כל פרט ופרט, על האנשים שפבינו ועל כל מה שיש לנו בעולם ובעקר על עצמנו; וכאשר ה' מלך עלינו הוא מרעיף עלינו כל טוב. כדגמת מלך גדול שמגיע למקום מסים, שמיד מקשטים ומשפצים את המקום ודואגים שיהיה ראוי למלך, כך אנו ממליכים את ה' עלינו ואומרים: 'רבונו של עולם, אנחנו עבדים שלך ומבקשים שתשרה את שכינתך בתוכנו, ואזי הקב"ה שולח לנו בריאות ושפע כל טוב בכדי שנוכל להמליך אתו יתברך מרב טוב.

לפי דברינו יש לבאר את מאמר הזהר הקדוש שמי שמבקש על גשמיות בראש השנה דומה לכלבים הצועקים הב הב, כי תכלית הגשמיות לבוא לרוחניות, כל הבקשות שלנו צריכים לבוא מסבה אחת ויחידה - להדבק בבורא ולהמליך אתו, וכן התשובה המושלמת הנה תשובה מרב האהבה ונגועים לאבא אהב ורחמן.

ובכדי להמליך את ה' פראוי, צריך לבא עם הכנעה, כענין שאמרו חז"ל 'שכינה למעלה מראשותיו של הלה' - שכאשר אדם פנוע לפני ה' בחוליו הוא זוכה להשראת השכינה - ועקר ההכנעה נמדדת במה שאדם ממליך את האנשים שבסביבתו ובעקר את אשתו, כענין שאמרו חז"ל: 'זכו שכינה ביניהם', שכאשר אדם ממליך את אשתו, הוא מכין בזה מקום להשראת השכינה בביתו.

ודוקא כשיש לנו קשיים ולא הולך לנו, זהו אתות משמים שנוצר שאנו מנהלים אך ורק על ידי הבורא, ומטל עלינו להיות בהכנעה ולראות את כל הטוב שמוסבב אותנו בכל עת ברחמי ה' ולהפיר

עון? למי שעובר על פשע!

***

בימים נוראים אדם צריך לבוא בלי טענות על אף אהה, אלא בעני ורש לומר 'רבונו של עולם אתה המלך שלי, נתת לי כל כך הרבה טוב, אין לי שום תלונות, אם אדם מתלונן זה מראה שהוא נאותו, ולכן על השופר להיות כפוף כי לפני ראש השנה צריך לבוא עם בניעה ושללות פעמים רבות אדם מאשים ומתלונן על אחרים - שהאנשים שסביבו אשמים בכל מה שהוא לא טוב, וזה רק בכדי לברח מעצמו, אוכלם כבר למדונו הז'ל'אם אין אני לי מי לי' - שאדם ידע שהוא לא תלוי באף אהה, אלא בעצמו איך הוא מתקדם וחוזר בתשובה.

וזה שאמרו הז'ל' שאם אדם שומע קול שופר יצא אכל אם זה כל הבהרה לא יצא - אם אדם קרא מעמק לבו עם האמת שלו אז הוא יוצא אכל אם זה קול הבהרה שהוא מחקה אנשים אחרים ותלוי בהם לא יצא ידי חובה.

***

בימים אלה ה'בחן אתנו מה אנו רוצים לעשות בשנה הבאה, וראוי לקחת פנקס ולרשם בו מה עלינו לשפר וכיצד אנו מתחזקים, לא צריך לקחת דברים גדולים אלא קבלות קטנות בתחומים שונים, ובעקר להיות עם לב נקי בלי שום הקפדה או טרזינה על שום דבר ועל אף אהה, ובמשך השנה להתבונן מדי פעם בקבלות שקבלנו, ולצין ביצד אנו עומדים בהם ומתעלים ולא שוכחים את ההתעלות שרכשנו בימים נעלים אלו.

הקדוש ברוך הוא מסתובב בימים אלו, ומחפש היכן מדברים ממנו, וכאשר אדם מדבר מהקב"ה ומבקש ממנו הקב"ה נתן לו כל טוב. ה' מצפה לתפלות שלנו כמו שחנה זכתה בכך גדול בשמואל על ידי התפלות שלה, (ובמקום להתעסק בצער שפנינה צערה אותה, היא הקדישה את הלב הנשבר שלה לתפלות רבות וחמות על שמואל), כך כל אחד ואחד מאתנו יכול לפעל גדולות ונצורות, אילו יתב את החמימות שבלבו לבקשות טהורות מה'.

בימים אלו האדם בעצמו בותב מה יהיה אתו בשנה הבאה כמו שאנו אומרים וכיד כל אדם יחתם בו ה' בותב לנו מה שאנחנו מבקשים, כל נהיה שאננים נעמד ונבקש על כל דבר ודבר, כל מה שיהיה בשנה הבאה נכתב בימים אלו, ננצל את הזמן לבקש עוד ועוד, ובעקר לבקש על מלכות ה' שתתגלה וכן שיהיה לנו כל טוב בכדי שמלכות ה' תתגלה בעולם על ידנו.

***

בימים אלו אנו מבקשים מהקדוש ברוך הוא "אם ככנים רחמנו ברחם אב על בני", ה' מסתכל עלינו איך אנחנו מתנהגים לבנים שלנו וכאשר אדם מתאפק על הילדים ולא שובר את הכלים בשעה שהוא מחנך אותם, ולא מוציא את כל הכעסים שלו על הילדים, אלא מחנך אותם, בדרך נעם ולא בשיטת חנוך של מכות ויסורים וצעקות - אפלו שקשה לו - זה למוד זכות שגם הקדוש ברוך הוא יחוס עליו, אפלו שהוא מתנהג שלא בראוי, ויכפר לו על הטאוו, ובענין שדרשו הז'ל' על הפסוק 'נשא עון ועבר על פשע' - למי נושא

פנינים מצויירים

שהיו שם, ודוקא כאשר באו לקצור את הפרות ולהכנס לארץ ישראל - משה רבנו מעביר את ההנהגה ליהושע בשמחה עצומה, כי משה רבנו הנו סמל של עבד ה' העושה את רצון ה' תמיד. ובכל זמן ועת הרגיש שהוא לא עושה כלום אלא הוא שליח ה'!

פרשתנו פרשת האזינו נקראת שירה, וכמו שצאמר בסוף הפרשה: 'ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע בן נון'. פרש רש"י, שנטלה רשות ממשה ונתנה ליהושע, שהעמיד משה את יהושע שיהא דורש בחייו. ויש להבין מה השירה שבפרשתנו, ועוד כשנדקדק נראה שבאותו פסוק שצאמר שפרשתנו הנה שירה, נכתב שמשך דרש ואף יהושע. והינו שמשך מלימד אותנו כאן יסוד עצום:

יסוד זה אמור ללוות אותנו בכל עת - "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא", ה' עושה את הטוב ביותר עבורך, תשירה, תשמח, תהפך כל קשי לשירה וזמרה, ואדרבא כשלוקחים לך תשמח שה' נתן לך להיות עוד יותר בענוה, עוד יותר לדעת שאהה לא עושה ולא מנהל כלום.

גם כאשר נוטלים ממך תפקיד תגיד שירה, ולא עוד אלא שמשך לקח את כלל ישראל ממ"ט שערי טמאה, הוציאם ממצרים, בקע את הים, הולכים במדבר עם כל הנסיונות

הצוות נסו לדבר אתו שישמר על לשונו אך ללא הועיל. לקראת ימי חנכה של אותה שנה יצא לי לפגוש את אביו של אותו בחור והוא אמר לי: אני חייב לציין שהבן שלי השתנה מאד, בבית תמיד הוא היה מזלזל ופוגע ומדבר בגסות לכלם ובתקופה האחרונה הוא התעדרן מאד האם אתה יודע מה גרם לו להשתנות כל כך? ענית לי ששני לא יודע אבל אני אבדק את הענין. ערב אחד בסיום השעור קראתי לאותו בחור ואמרתי לו שאני אשמח לשוחח אתו, הלכתי אתו למקום שקט ואמרתי לו: תראה, אני רואה שממש השתנתה יש לך פה טהור ועדין, אתה לא פוגע באף אחד ואתה מאד נזהר בכבוד הבריות, מה גרם לך לעשות שני דרמטי ונעלה כל כך?

הבחור הרפין את ראשו ואמר לי 'זה בזכות הרב!', 'בזכותי?' שאלתי, 'כן', השיב הבחור, 'לפני כמה חדשים כשהרב לקח אתנו לקברה של האשה הגלמוודה, ראיתי כמה הרב מתאמץ בשביל לבקש סליחה מאשה שפגע בה עשרות שנים קודם לכן, וזה גרם לי לזעזוע בעמק הנפש, הבנתי שפגיעה זה דבר שעומד וקיים, ואי אפשר למחוק אתו בקלות; חשבת לעצמי איך אמחק אחר כך את כל הפגיעות שאני פוגע באנשים, אני אצטרף לחפש את כלם ולבקש מכלם סליחה, ומי יודע אם הם יסלחו לי, גמרתי אמר בנפשי שיותר אני משתדל מאד לא לפגע באף אחד! זה מאד קשה לי אבל לאט לאט אני מתרגל לך, ואני מרגיש אהוב יותר על כלם, אני מרגיש שכלם חפצים להיות בקרבתך ולשוחח עמי, אני מרגיש שאני חי חיים של גן עדן ולא חיים של התקפות ומריבות!'

לא האמנתי למשמע אזני, לחצתי את ידו בחמימות ואמרתי לו 'אני בטוח שהמעשה שלך גרם עלוי נשמה גדול לבתיך שנפטרה ללא זרע של קימא!'

אבקש לפרסם את הספור לעלוי נשמתה של בתיך בת אברהם לעורר את הצבור כמה חמורה הפגיעה בזולת ובפרט בבית - באשה או בילדים - שיש להם הערכה לאבא והפגיעה חזקה ועמקה יותר, וכבר נאמר בתנא דבי אליהו: "ומה אני מבקש ממכם, אלא שתהיו אוהבים זה את זה ותהיו יראים זה מזה ותהיו מכבדים זה את זה."

ווארט לשולחן שבת

כאשר משה רבנו נפרד מכלל ישראל הוא נתן להם צידה לדרך "זכר ימות עולם", תזכר ותתבונן בכל הטוב שהקב"ה נתן לך, כשם שהוא הוליד אותך כשהיית קטן - כך בכל יום ובכל רגע ה' מוליד אותך תזכר את כל החסדים שהיו לך שנה שעברה ותבקש מה' שיתן לך דעת וזכרון להתפלל ולבקש ולהודות על כל השנה החדשה לפרטי פרטים.

הרגישה שבתיה הקטנה לא תוכל לשרוד את הדרך. בהחלטה קשה ואמיצה החליטה למסור אותה לשכנתה הגויה שתאמץ את בתיה עד יעבר זעם; היא לקחה צמיד מזהב שהיה חרוט עליו בתיה יהודיה, ענדה אותה על ידה של בתיה, וכך בדמעות וברגשות מערבות נפרדה ממנה.

אחרי ימים ספורים הנאצים רכזו את כל היהודים ולקחו אותם למחנות ההשמדה, ה' יקם דמם. אחרי המלחמה עזבה בתיה את בית מארחיה, ועלתה ארצה כנערה בודדה וגלמוודה. היא עברה תלאות רבות עד שקבעה את מושבה בירושלים עיר הקודש בסמיכות אלינו, וכך הייתה לנו הזכות לארח אותה מדי פעם.

בסעודה שלישית אחת ששהתה בביתנו, כאשר ברכה ברכת המזון והגיעה ל'הרחמן' שבסוף ברכת המזון, הוסיפה עוד הרחמן עם בקשות פרטיות משלה שהיו מלאות בתמימות. אני הייתי אז בחור צעיר אחרי בר מצוה, וכששמעתי את הבקשות שלה ואת ההוספות שהיא מוסיפה משלה על ברכת המזון - צחקתי - לא הבנתי כמה התפללות האלה יקרות וחביבות לפני הקב"ה.

היא מאד נפגעה מכך שצחקתי על בקשותיה ואמרה לי: אפלו שנעשתה לא מכבד בר מצוה, אני רואה שעדין לא התבגרתה, האמת שאולי אני אשמה בכך שלא קניתי לך מתנה לבר מצוה ולכן עוד לא הפנתמה שגדלת, אני אקנה לך שיעון יד וכך תבין שאתה כבר גדול. אחרי זמן מה היא קנתה לי שיעון, לאחר תקופה עברתי ללמוד בישיבה וכל הספור נשפח מזכרוני.

השנים חלפו עברו ביצר, למדתי בישיבה קטנה ואחר כך בישיבה גדולה, זכיתי ב"ה להתחתן ולהקים משפחה לתפארת ובמשך הזמן גם נהייתי מגיד שעור בישיבה. לפני כשנתיים בחדש אלול מסרתי לבחורים שעור בהלכות ראש השנה ויום כפור, וכשהגענו להלכה בשלחן ערוך על מי שפגע בחברו שצריך לפייסו הארכתה לבאר על חמרת הפגיעה בזולת עד כדי כך שאין לה כפרה עד שיפייס את חברו. באותם רגעים דברתי בלהט ובחרדת קדש כששפפת עלתה במחי מחשבה על הפגיעה שאני עצמי פגעתי באותה בתיה.

ספרתי לבחורים את הרהורי לבי ואת נקיפות המצפון שחיותי ואמרתי להם שאני צריך לברר מה שלומה, וכיצד אפשר לבקש את סליחתה, כשהגעתי הביתה עשיתי טלפונים והתברר לי שהיא בלתה את שארית ימיה בבית אבות ונפטרה בשנת תשע"ט. בררתי היכן היא קבורה ולאחר מאמצים אמרתי את קברה. בהפסקת הצהרנים של אחד מימי עשרת ימי תשובה לקחתי עמי עוד תשעה בחורים מהישיבה ועלינו על קברה לבקש את סליחתה, נתתי צדקה לעלוי נשמתה ובקשתי מה' בכל לבי שישלח לי ויזכה אותי לא לפגע לעולם באף יהודי ולא לצער אף אחד.

היה בחור בישיבה שהיה לו פה גדול, הוא ידע תמיד לענות ולעקף ופעמים רבות זה היה כואב ופוגע מאד, כמה מאנשי

